

Обласна бібліотека для дітей ім. А.П.Гайдара
Відділ розвитку дитячих бібліотек і маркетингу

*Бібліотеки Кіровоградщини,
що обслуговували дітей
у 2011 році*

аналітичний огляд

м. Кіровоград

2012

На 1.01.2012 року на Кіровоградщині працює 32 бібліотеки для дітей системи Міністерства культури України. До **мережі спеціалізованих бібліотек для дітей** регіону входять: обласна бібліотека для дітей ім. А.П.Гайдара, 17 районних, 12 міських та 2 сільські.

Офіційно **мережа дитячих бібліотек області** змін не зазнала. Але на рівні району *Онуфріївська РДБ* реорганізована у дитячий відділ при бібліотеці для дорослих згідно рішення Онуфріївської районної ради та районної державної адміністрації щодо злиття районних бібліотек для дорослих і дітей у 2011 році. Хоча на реорганізацію чи закриття бібліотеки у місцевої влади відсутнє погодження з Міністерством культури України (Закон України «Про культуру», розділ 4, стаття 22, пункт 3). *Світловодська РДБ*, в особі заступника директора по роботі з дітьми, функціонує лише як методичний центр для сільських бібліотек-філій районної ЦБС (розпорядження голови РДА від 25.04.2008 р. № 361-р. «Про оптимізацію функціонування районної ЦБС»).

В області продовжується *децентралізація бібліотечної мережі*. Вона проведена у *Новоархангельському* (рішення Новоархангельської районної ради від 29.10.2010 р. № 360 та розпорядження голови Новоархангельської РДА від 22.11.2010 р. № 609-р «Про децентралізацію бібліотечної системи району») та *Онуфріївському* (рішення четвертої сесії Онуфріївської районної ради № 55 від 29.03.2011 року «Про оптимізацію мережі закладів культури району») районах. В умовах ЦБС працює 16 дитячих бібліотек, децентралізації – 15.

Кадри. Роботу *31 дитячої бібліотеки* (крім обласної) забезпечують *103 фахівця* (менше на 4 працівники у порівнянні з 2010 р. за рахунок скорочення штатних одиниць по Новоархангельській, Петрівській районних та Світловодській державній комунальній міській дитячих бібліотеках). На відміну від 2010 р., у 2011 році *10 працівників дитячих бібліотек працювали у режимі вимушеної неповної зайнятості*, що ускладнило виконання планових показників.

Бібліотечні послуги дитячому населенню області надавали 542 публічні бібліотеки, з яких 462 сільських.

Усього бібліотеки Кіровоградщини протягом 2011 року обслужили більш ніж 109,5 тис. користувачів-дітей, з яких 40,3% – читачі сільських бібліотек.

Охоплення дитячого населення бібліотечним обслуговуванням склало 75,3%.

Послугами бібліотек для дітей скористалося 50,1 тис. користувачів, з яких 5,8 тис.(11,6%) записалися вперше. Видача документів склала 1 млн. 6 тис. примірників. Основні показники по обслуговуванню користувачів та документовидачі виконані на 101,9% і 104,6%.

Середня читаність – 20,1 (що на рівні аналогічного показника по країні).

Про те, що бібліотеки для дітей залишаються одними з відвідуваних закладів культури свідчить і показник «*відвідування*» - 488,4 тисяч. Індивідуальний прихід користувачів-дітей до бібліотек становить 87,6% від загальної кількості відвідувань.

Середнє відвідування – 9,7 (вище відповідного показника по дитячих бібліотеках країни - 8,2).

Формування документних фондів бібліотек залишається одним з проблематичних питань. У бібліотеках вибуття книг із фондів перевищує обсяги нових надходжень. Фонди дитячих бібліотек станом на 1.01.2012 р. нараховують 682,8 тис. документів. *Вибуття* у 2,5 рази (30,7 тис. прим. документів) перевищило *надходження* (12,4 тис. прим.). Хоча у звітному році дитячі бібліотеки *отримали на 2,5 тис. прим. більше* за 2010 рік. Як результат, фонди бібліотек зменшилися на 18,3 тис. примірників.

Забезпеченість на одного користувача дитячих бібліотек – 13,6, обертаність – 1,5 (аналогічні показники по країні 12 і 1,7).

Серед надходжень переважають документи українською мовою – 59%.

У середньому на одного користувача бібліотек для дітей, а також сільських(міських) бібліотек надійшло 0,2 примірника документів.

Бібліотекарі поповнили фонди за рахунок: коштів від платних послуг (використано 51,6% від загальної суми коштів спецфонду); звернень до спонсорів (благодійних фондів, обмінних фондів Національних бібліотек України, дарунків, співпраці з творчою інтелігенцією тощо – 71,25 тис. грн.). Найбільше книг отримали Петрівська РДБ, Олександрійська ЦМДБ ім. Ю.Гагаріна (від 600 до 700 прим.).

Наприклад, *Петрівська РДБ* отримала книги в результаті обласної добродійної акції, започаткованої головою Кіровоградської обласної державної адміністрації Сергієм

Ларіним «Подаруй бібліотеці книгу» – 153 прим.; завдяки зверненню до Благодійної організації Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна» – 346 документів. Також, РДБ придбала 108 прим. за кошти від платних послуг.

Олександрійська ЦМДБ отримала літературу завдяки проведеній акції «Даючи дітям книгу – ви даруєте їм крила» – 119 прим., надходжень в дарунок від користувачів – 277, видавництв, організацій та авторів – 315 прим. та роботі з обмінними фондами Національних та інших бібліотек – 187 книг тощо.

Здійснення акцій допомагає й іншим бібліотекам поповнювати фонди. *МДБ філія № 3 Олександрійської МЦБС* постійно проводить акцію «Подаруй бібліотеці книгу». У 2011 році читачі подарували бібліотеці 177 прим. літератури. В ході акції «Книжка – кращий подарунок бібліотеці» в фонд *Кіровоградської ЦМДБ* надійшло 86 прим. книг. Подібні приклади можна навести і по інших бібліотеках для дітей.

Виділення коштів районними, міськими адміністраціями на поповнення фондів бібліотек є нерівномірним в межах окремих регіонів. Із загального фонду бюджету профінансовано придбання книг лише для Добровеличківської, Долинської, Новоархангельської, Новоукраїнської, Ульяновської районних та Помічнлянської міської бібліотек для дітей – від 0,6 до 4,5 тис. гривень.

На передплату періодичних видань отримали кошти із загального фонду бюджету лише 16 дитячих бібліотек.

Найбільшу кількість періодичних видань (від 24 до 54 назв) у звітному році мали Голованівська, Новомиргородська, Новоукраїнська, Олександрівська, Петрівська, Ульяновська РДБ та ЦМДБ ім. Ю.Гагаріна Олександрійської МЦБС.

Найменше (7-9 назв) отримували Новгородківська, Онуфріївська, Світловодська РДБ.

Не отримали кошти на поповнення фондів із місцевих бюджетів у 2011 році Бобринецька, Онуфріївська, Устинівська районні дитячі бібліотеки, а також бібліотеки для дітей міст Кіровограда, Олександрії, Світловодська і Новомиргорода.

Платні послуги. Напрацювання до спеціального фонду бюджету, основу якого складають *кошти від платних послуг, у бібліотеках для дітей склали 56,8 тис. грн., що на 5,9 тис. грн. більше, ніж у 2010 р.*

Найбільше коштів від надання платних послуг отримали Бобринецька, Гайворонська, Добровеличківська, Олександрівська, Петрівська РДБ (від 2,0 до 3 тис. грн.),

Кіровоградська та Олександрійська ЦМДБ, Світловодська МДБ –філія № 8 (від 3 до 10 тис. грн.).

Найменше – 0,2-0,6 тис. грн. склали власні напрацювання Голованівської, Новомиргородської, Ульяновської РДБ та Рівнянської СДБ Новоукраїнського району.

Половина коштів спецфонду бібліотек для дітей були використані на придбання книг та періодичних видань, решта – на обслуговування комп'ютерної техніки, оплату Інтернет-зв'язку, комунальних послуг, оренду, ремонт приміщень тощо.

Серед найвагоміших результатів минулого року – **інформатизація бібліотек для дітей області**. На початок 2012 року 26 бібліотек мають оргтехніку (16 районних і 10 міських): 81% – комп'ютери та 83,9% – копіювально-розмножувальну техніку. Комп'ютерний парк збільшився і складає 55 одиниць, чому сприяли участь і перемога у другому раунді конкурсу «Нові бібліотечні послуги з використанням вільного доступу до Інтернету» програми «Бібліоміст» та спонсорська допомога.

У рамках проекту «Бібліоміст» отримали комп'ютерну техніку *Долинська, Олександрівська РДБ, МДБ філія №12 Кіровоградської та МДБ - філія №8 Світловодської міських ЦБС, дитячі відділи Маловисківської та Олександрійської районних бібліотек для дорослих.*

Слід відзначити роботу зі спонсорами керівників *Устинівської РДБ*, завдяки чому бібліотека отримала комп'ютер і принтер та *Олександрівської РДБ* – принтер.

За кошти загального фонду бюджету мають оргтехніку *Новомиргородська РДБ та Помічнянська МДБ.*

ЦМДБ ім.Ю.Гагаріна Олександрійської міської ЦБС поповнила комп'ютерний парк на 2 одиниці (подарунок читача та кошти спецфонду).

Доступ до мережі Інтернет є у 19 із 25 бібліотек, які мають комп'ютери. Сьогодні в 7 спеціалізованих бібліотеках для дітей функціонують Інтернет-центри (*Долинській, Олександрівській, Новоукраїнській РДБ, МДБ філії № 12 Кіровоградської МЦБС, ЦМДБ та МДБ філії № 3 Олександрійської МЦБС, МДБ філії № 8 Світловодської МЦБС*). Послугами безплатного Інтернету в дитячих бібліотеках скористалися понад 3 тис. дітей.

Підвищення кваліфікації фахівців підвідомчих бібліотек – одне з пріоритетних завдань методичної діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей району чи міста.

На місцях створена розгалужена структура навчання, що враховує освітній і професіональний рівень персоналу бібліотек. Цьому сприяє і співробітництво Р/М/ДБ з підрозділами ЦБ.

У звітному році відбулося 265 різноманітних заходів з підвищення кваліфікації, як традиційних так й інноваційних, у т.ч. 225, що провели, чи у яких взяли участь, фахівці бібліотек для дітей.

Ефективною формою навчання залишаються **семінари** – їх було 55, **практикуми** - 33, **стажування** - 35. Проведення **семінарів** практикують не тільки в районній(міській) бібліотеці, але й безпосередньо у філіях. **Стажування, практикуми** відбуваються безпосередньо в Р/М/ДБ. Їх програма вибудовується в залежності від стажу та професійного рівня працівників. У тематиці – знайомство з організацією обслуговування користувачів-дітей, наочними форми розкриття і популяризації книжкових фондів, оволодіння практичними навиками ведення формулярів читачів, щоденників роботи, ДБА, складання річних планів роботи тощо.

Серед форм навчання, що пройшли практичну перевірку і показали свою ефективність, варто назвати творчі лабораторії – 11, школу професійної майстерності - 11, день фахівця – 27, майстер-клас – 9, тренінги – 9 тощо.

Увага приділялася і наданню консультативної та практичної допомоги шляхом виїздів на місця – 289.

Ефективною формою підвищення кваліфікації є безпосередній, під час візитів, чи заочний, обмін досвідом. ЦМДБ Кіровоградської МЦБС третій рік поспіль обмінюється професійною інформацією з фахівцями ЦБС м. Лабитнанги (Росія). Набули популярності візити до колег з обміном досвідом. У звітному році до Вільшанської ЦРБ та РДБ завітали колеги з Добровеличківських районних бібліотек. У свою чергу, вільшанські бібліотекарі відвідали Новоукраїнську районну бібліотеку, де переймали досвід написання грантів.

Слід відзначити організаційно-методичну діяльність Голованівської, Добровеличківської, Компаніївської, Новгородківської, Олександрівської, Онуфріївської районних, Олександрійської та Кіровоградської центральних міських бібліотек для дітей.

Керівникам Бобринецької, Гайворонської, Новоархангельської, Новомиргородської районних бібліотек для дітей необхідно звернути увагу на поліпшення методичної роботи їхніх закладів.

Залучення юних користувачів до систематичного читання – основний напрямок організації дозвілля в дитячих бібліотеках. Цьому сприяла і мала позитивний резонанс *участь бібліотек Кіровоградщини у Національному проекті «Україна читає дітям»*. Усі проведені заходи відповідали основній ідеї.

Проекту, яка полягала в тому, що відомі публічні люди читатимуть вголос книги дітям у бібліотеках, ділитимуться спогадами і враженнями про першу прочитану книгу, про улюблених героїв, які вплинули на їх життєвий та професійний вибір. Бібліотеки області організували 159 зустрічей, на яких побували близько 3 тис. дітей. З дітьми спілкувалися представники районної і міської влади, депутати різних рівнів, спортсмени, співаки, актори, хореографи, краєзнавці, письменники, вчителі та інші.

Слід відзначити в рамках Проекту діяльність бібліотек міст Кіровограда, Олександрії, Світловодська; районів – Гайворонського, Голованівського, Добровеличківського, Компаніївкого.

Також, у плані промоції дитячого читання, бібліотеки області реалізують ряд інших успішних проектів всеукраїнського рівня: Всеукраїнський тиждень дитячого читання, Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Найкращий читач України», а на регіональному рівні – літературно-творчі акції, програми літніх читань, читацькі конкурси, вікторини тощо. Не тільки не згасає, а, навпаки, поживається діяльність дитячих бібліотек під час літніх канікул. У 2011 році більше 7 тис. дітей побували влітку у бібліотеках.

У дитячих бібліотеках області, у минулому році, успішно функціонували 57 користувацьких об'єднань, з них: 28 гуртків, 23 клуби, 2 студії, 2 школи, 2 вітальні. Тематичний розподіл об'єднань за інтересами такий: «театрально-мистецькі» – 14; «інтелектуально-дозвілєві» – 11; «формування інформаційної культури» – 10; «етнографічно-краєзнавчі» – 8; «літературні» – 5; «етичні» – 4; «екологічні» – 2; «прикладні» – 2; «правовий» – 1.

Створення позитивного іміджу. Рекламі бібліотек був присвячений, ініційований ОДБ ім. А.П.Гайдара, обласний конкурс на кращий малюнок «Бібліотека – світ нових можливостей». Учасниками його стали користувачі сільських, районних і міських бібліотек. 136 малюнків протягом місяця експонувалися в приміщенні головної дитячої бібліотеки

області, а роботи переможців були представлені на сайті. Слід відзначити організацію проведення конкурсу Голованівською, Долинською, Компаніївською, Новоархангельською, Новоукраїнською, Олесандрівською, Петрівською, Ульяновською та Устинівською районними, Олександрійською центральною міською дитячими бібліотеками, дитячими відділами Знамянської ЦУМБ і ЦРБ, Олександрійської ЦРБ, Маловисківської РБ, Аджамської № 2 Кіровоградського та Павлиської №2 Онуфріївського районів. Працівники проводили презентації виставок дитячих малюнків, надісланих на конкурс, розповідали про нього на сторінках місцевих газет.

Все більше стає заходів, які проводяться поза межами бібліотеки, зокрема присвячених Міжнародному дню захисту дітей, Дню бібліотек тощо.

Рекламна продукція. Наявність комп'ютерної техніки дала можливість створювати різноманітну друковану продукцію, яка розповідає про роботу бібліотек з дітьми та рекламує їхні заходи. У 2011 році підготовлено 347 матеріалів (буклети, пам'ятки, дайджести, бібліографічні посібники тощо). Створюються електронні презентації (36), які доповнюють масові заходи.

Працівники бібліотек для дітей долучилися до участі в *обласному Конкурсі на краще видання бібліотек Кіровоградщини*. За підсумками Конкурсу дипломами управління культури і туризму у різних номінаціях були відзначені видання: дитячого відділу Олександрійської центральної районної бібліотеки, центральних міських бібліотек для дітей Олександрійської та Кіровоградської міських ЦБС. Активізували видання матеріалів Гайворонська, Добровеличківська, Компаніївська, Новгородківська, Новомиргородська, Ульяновська районні дитячі бібліотеки.

Формуванню позитивного іміджу бібліотек сприяють **зв'язки із засобами масової інформації**. Будь-який захід обов'язково відбувається із запрошенням журналістів. Усього у звітному році було опубліковано в газетах, прозвучало на радіо і телебаченні 218 матеріалів про дитячі бібліотеки. Слід відзначити співпрацю Устинівської РДБ з місцевою газетою - 25 публікацій за рік. Заступник директора по роботі з дітьми Олександрійської МЦБС Л.В.Овдієнко у статті «Літо кличе до бібліотеки», опублікованій в журналі «Світ дитячих бібліотек» (2011, № 3, с. 29-30) розповіла про досвід роботи бібліотек міста з організації дозвілля дітей влітку.

Успішний розвиток і функціонування дитячих бібліотек на нинішньому етапі ускладнює ряд проблем: невідповідності ресурсного забезпечення місцевими органами влади тих основних завдань і функцій, що стоять перед бібліотеками; комплектування фондів дитячих бібліотек усіх рівнів; покриття фінансових видатків на оплату комунальних послуг із коштів спеціального фонду.

Завдання, які стоять перед бібліотеками для дітей у 2012 році:

- розширення спектру бібліотечних послуг, спрямованих на залучення користувачів до читання, у т. ч., участь у всеукраїнських проєктах як «Найкращий читач року», «Україна читає дітям», Тиждень дитячого читання тощо, заходах обласного, місцевого рівня;
- залучення до читання дітей дошкільного віку;
- впровадження бібліотечних програм з формування інформаційної культури користувачів;
- створення власних електронних баз даних, блогів, веб-сайтів.

Відповідальна за випуск

Т. Манжула,

директор Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. А.П.Гайдара

Складання матеріалу, комп'ютерний набір

Н. Расторгуєва,

завідувачка відділом розвитку дитячих бібліотек і маркетингу

Редакція матеріалу

О. Ліней,

заступник директора з наукової роботи